

JAK PŘEMÝŠLET O SVĚTOVÉ LITERATUŘE Z JEJÍHO OKRAJE? NOVÝ POHLED (rozhľady)

MARKO JUVAN

HISTORIČNOST A KANONICITA SVĚTOVÉ LITERATURY

Otázka, co je světová literatura, stále nemá jasnou odpověď, ačkoli ji v 90. letech minulého století položil Ďurišin a v následujícím desetiletí Damrosch.¹ Z kanonizované „trojice“ současných badatelů (Casanova, Moretti, Damrosch) však můžeme vyextrahovat předběžnou definici: světová literatura je systém, který prostřednictvím interakce mezi jednotlivými literárními oblastmi a prostřednictvím překladu vytváří kanály pro nadnárodní oběh literárních děl, jejichž recepce a kulturní vliv se trvale usazují v literaturách a jazycích mimo jejich domácí prostředí.

Současné debaty tento pojem zobecnily do podoby současné globální literatury, v níž vydavatelské konglomeráty distribuují hvězdné autory a bestsellery přeložené do světových jazyků. Proti takovému pojetí stojí již Goethovy koncepce z dvacátých let 19. století (srov. např. Goethe *Appendix; Some Passages*), jeho slavné rozhovory s Eckermannem (Eckermann 1959, 249 – 251) a Marxův a Engelsův *Komunistický manifest* z roku 1848 (Marx – Engels 2009, 99 – 100). Ti všichni si představovali *Weltliteratur* jako novou epochu, která přináší zrychlenou interakci mezi literaturami světa.² Světová literatura je tedy historickou kategorií – jako pojem i jako skutečnost, kterou tento pojem označuje.

Goethova kosmopolitní myšlenka světové literatury jako společného dobra lidstva vznikla v konkrétní situaci mezistátní struktury moderního světového systému. K evropskému publiku se dostala z poloperiferních německých zemí, které se cítily být v zaostalém postavení. Pojem „světová literatura“ vznikl jako protiklad „národní literatury“ (*Nationalliteratur*), termínu zavedeného jen o několik desetiletí dříve. Ve své původní definici odkazuje tento termín na éru průmyslového kapitalismu, která umožnila intenzivní cirkulaci textů mezi jazyky a zeměmi.

Nehledě na mezinárodní cirkulaci literatury, která přitahuje pozornost literární vědy kvůli svému vystavení globalizaci (Gupta 2009, 123 – 148), předpokládá historičnost světové literatury také její kanoničnost: „Světová literatura je integrovaný korpus kanonických děl světových literárních tradic“ (Zhang 2016, 123). Světový kánon má buď podobu pomyslného olympského prostoru děl, která přesahují své místo a čas, nebo směřuje k hyperkanonickému repertoáru aktuálních děl, která mají reprezentovat univerzální lidské (estetické) hodnoty (srov. Damrosch 2006, Carravetta 2012, Kirby 2012). V Evropě po osvícenství byla kanonická funkce světové literatury doprovázena vznikem moderních národních literatur. Mladé literatury prosazovaly svou individualitu tím, že se snažily najít své náležité místo (ať už pomyslné, nebo skutečné) ve vznikajícím světovém literárním prostoru, zejména ve vztahu k sousedním, regionálně významným nebo hegemonním literaturám.

Světový literární proces zahrnuje neustálé proměny, ale zároveň překračuje variabilitu prostřednictvím kulturní paměti. Vedle kritéria pro dílo světové literatury, tj. jeho aktivní přítomnosti

¹ Text přeložil Miloš Zelenka.

² Zatímco Goethe svůj ideál duchovní výměny a vzájemného porozumění kultur prostřednictvím oběhu literatury v nadcházejícím věku idealisticky založil na tichém předpokladu ústředního postavení evropské anticko-klasické estetické tradice, Marx a Engels materialisticky odhalovali eurocentrismus této epochy na úrovni ekonomické základny, která při kapitalistickém způsobu výroby vyžaduje expanzi za hranice národního hospodářství, a ideologické nadstavby, tj. globální expanze měšťanského obrazu světa jako orchestrace ekonomické expanze Západu.

v (hlavních) zahraničních literaturách (Damrosch 2003, 4, 15), je proto neméně důležitá mnemotechnická stálost. Hyperkanonická díla musí být připomínána po celém světě, což vyžaduje jejich trvalou reprodukci, například prostřednictvím nových knižních vydání, antologií, filmových adaptací nebo překladů do jiných uměleckých žánrů, s trvalým statutem kulturní reference nebo předmětu studia a výuky.

Souhrnně řečeno, světová literatura – jako proces mezijazykového oběhu a hyperkanonická struktura kulturní paměti – vytváří normativní horizont, na němž aktéři daného literárního pole vnímají strukturu a postavení své produkce. Výběr fragmentů světové literatury, zdomácněný prostřednictvím překladů, adaptací, odborných komentářů a výuky v konkrétním jazyce a literatuře, zároveň vytváří esteticky souměřitelnou mozaiku, která představuje nesouměřitelnost planetární časoprostorové jinakosti v konkrétní literární kultuře (srov. Apter 2013, 320 – 329).

SVĚTOVÉ EKONOMICKÉ, LITERÁRNÍ A PŘEKLADATELSKÉ SYSTÉMY

Warwick Research Collective (vědecko-výzkumný tým z Warwicku) vysvětluje vztah mezi ekonomickým a estetickým řádem v návaznosti na Morettiho pojetí světového literárního systému, na základě analogie se světovou ekonomikou novodobého kapitalismu (Wallerstein), rozděleného na centra a periferie. Vychází z Trockého koncepce „kombinovaného a nerovnoměrného vývoje“, který zahrnuje rozporuplné „slučování archaických a modernějších forem“ (Deckard 2015, 17). V tomto světle se nerovnoměrnost vývoje světových literatur (tj. předpokládané zaostávání inovací velkých za malými) ukazuje nikoli jako náhodný rys, ale jako základní tendence světového systému v jeho nekonečné akumulaci nadhodnoty. Zdánlivý estetický rozdíl mezi moderními, originálními a vlivnými literaturami globálních metropolí a archaickými, opožděnými a vnímavými periferiemi je tudíž důsledkem společensko-politické, ekonomické a institucionální nerovnosti.

Není to estetická nadřazenost a inovace určitého literárního systému, co jej učinilo dominantním. Podle Morettiho, Casanovy (2010) a autorů knihy *Institutions of World Literature* byla dominance základních literatur umožněna jejich bohatou kulturní infrastrukturou, množstvím dostupných literárních producentů a konzumentů, mezinárodním užíváním jejich jazyka a jejich všeobecně uznávanými tradicemi. Tyto materializace kulturní moci navíc nejsou ničím jiným než konverzí ekonomických a politických forem kapitálu. Společenství, která jsou domovem světových jazyků a centry literárního světového systému, byla zpravidla impérii. Koncentrace kapitálu vedla k jejich ekonomické expanzi, zrychlenému rozvoji a inovačním průlomům ve všech oblastech. To vedlo ke vzniku metropolí, center světové intelektuální sítě.

To, co se překládá, závisí na nakladatelství jako ekonomické činnosti a moc nakladatele odpovídá vyspělosti a globálnímu vlivu jeho prostředí (srov. Sapiro). Ekonomické faktory se v překladu prolínají i se sociolingvistickými okolnostmi. Mezinárodní pověst určité literatury závisí na tom, kolik vícejazyčných mluvčích ovládá její jazyk (Casanova 2010, 289 – 290; srov. také Heilbron 2010, 306). Jazyky, které se učí nejvíce vícejazyčných mluvčích, jsou světové jazyky, komunikační nástroje impérií, expanzivních náboženství a imperialismu.

Menší literatury mohou v zásadě vstoupit do světa pouze prostřednictvím překladu (srov. Roig-Sanz a Meylaerts). Spoléhají na národní dotace, mezinárodní výměny, mezinárodní knižní veletrhy či festivaly nebo prestižní ceny (srov. Vimr, Hellewell). Na straně poptávky je zájem o periferie menší. Rozhodující jsou malí specializovaní nakladatelé ze semiperiferie a z regionálních center (Messner). Ti se mohou opřít o svůj symbolický kapitál a podpořit své publikace veřejnými dotacemi. Velká mezinárodní nakladatelství, která nakonec rozhodují o celosvětové distribuci, jsou obvykle ochotna vydávat díla z periferie až poté, co je vyzkouší menší nakladatelé. Velká

nakladatelství přitom spoléhají na tržní niky³ (Apter 2006, 97 – 100), které se snaží využít tím, že neznámé propagují známým. Mezinárodně neznámý autor je tak zabalen do poklony světové hvězdě (např. autor A jako „slovinský Kundera“), zařazen do konjunkturálního stylu či žánru (dílo B jako příspěvek k „postjugoslávské literatuře“, dílo C jako slovinský příklad „severské kriminálky“) nebo zasazen do kontextu žhavého mediálního tématu (dílo D jako „svědectví o balkánských válkách“).

ALTERNATIVA (KE SVĚTOVÉ HEGEMONII) NEEXISTUJE – NEBO ANO?

UVĚDOMĚNÍ SI nerovnosti a hegemonie ve světovém literárním systému vedlo k úzkostnému znepokojení, které se uvolnilo v kritice. Ta pramení zejména z intelektuální perspektivy, která se snaží myslet a mluvit jménem marginálních a podřízených. Jako alternativa k binomii centrum/periferie se objevilo několik tendencí, od pluralizace a decentralizace světové literatury až po afirmaci periferie. Namísto boje mezi literaturami Ďurišin stavěl do popředí kulturní komplementaritu v rámci meziliterárních společenství střední Evropy, slovanských národů, Středomoří nebo bývalé Jugoslávie (Ďurišin 1992, 160 – 172). Místo stížností na zaostávání za centrem zdůrazňuje nerovnoměrný a zrychlený rozvoj menších literatur (ibid., 179 – 183). Jako protiváhu vlivu navrhuje dialogické pojetí tvůrčí recepce metropolitních vzorů (ibid., 93 – 95).

Tato pozorování naznačují, že je třeba přehodnotit úlohu periferie při řešení návykového traumatu z opožděné imitace. Dominantní literatury mohou být obnoveny nejen vnitřní dynamikou interferencí mezi jejich centry, ale také čerpáním z kultur, které jsou více na periférii světa. Dokladem toho jsou již „dočasná subcentra“ (Thomsen 2008, 33 – 60), jako je evropský ohlas Skandinávie nebo Vídně na konci devatenáctého století, stejně jako mezinárodní úspěch severských balad a ság, jihoslovanských lidových písní, japonských haiku, latinskoamerického magického realismu nebo postkoloniálních literatur.

Naproti tomu Casanova (2004, 22 – 23; 115 – 157), Gisèle Sapiro, Sarah Brouillete a Stefan Helgesson a Pieter Vermeulen (eds., 2016) trvají na tom, že globální vliv periferie je nicméně v rukou metropolitních zasvěcenců. Metropole uvítá příspěvek z okraje, pokud jej shledá *au courant*, se smyslem pro modernitu, ale zároveň poznamenaným jinakostí. V této perspektivě se výzkum světové literatury začal v poslední době systematictěji zabývat mezinárodním vznikem periferních literatur (například řada Bloomsbury *Literature as World Literature*, editovaná Thomasem O. Beebeem) a reflektovat determinanty zájmu médií o literární zkušenost periferie, například u slovanských literatur (Hitzke a Finkelstein).

ZASVĚCENÍ A KAPILÁRNÍ ZASVĚCENÍ

Pojem „světování“ zavedl do studia světové literatury Kadir svým materialistickým obratem k Heideggerovým myšlenkám o literárním utváření světa⁴ (*welten*); navrhl „brát slovo ‚svět‘ jako sloveso“ a analyzovat je ve světle jeho subjektů a objektových predikátů (Kadir 2004, 2). Hayot tento koncept dále rozvinul: Nazývat „světování“ procesem by znamenalo nazývat ji procesem orien-

³ Pojem niky v moderní sociologii označuje typ regionu založený na vztahu centra a periférie, kde moment sémiotické izolace se relativizuje a naopak dochází ke komunikaci se sousední „jinakostí“ včetně sdílení společných funkcí (pozn. překladatele).

⁴ Pojem „světování“, v slovinském originále „svetovljenje“ je podle vyjádření autora neologizmem, v gramatickém aspektu gerundivem vytvořeným ze slovesa „svetoviti“, což znamená něco či někoho postavit, umístit do světa. Vzhledem k sémantické specifičnosti tohoto pojmu, u jehož zrodu stojí filozof Heidegger, jej klademe do uvozovek. Jsme si však vědomi nutnosti hledat další funkční ekvivalent (pozn. překladatele).

tace nebo kalibrace; světovat (osobu nebo místo) by znamenalo umístit ji „*tak, jak je*“, ve vztahu k celku, myslet celek jako to, co zahrnuje sebe sama. „Světování“ je postoj, jímž se člověk symetricky přizpůsobuje svému začlenění do celku, který mu nepatří (Hayot 2012, 228).

Z tohoto výchozího bodu „světování“ zahrnuje akty a procesy, jimiž aktéři určitého literárního pole vnímají mezinárodní literární oběh, představují si univerzální estetický prostor literatury a představují si v něm vlastní pozici. Prostřednictvím aktů „světování“ propojují svou konkrétní literaturu s globálním prostorem a nakonec se snaží aktivně podílet na globálním oběhu textů, například podporou překladu domácí literatury do světových jazyků. Více než formy „světování“ vlastní konkrétní literatuře je pro vstup děl z jejího repertoáru do globálního literárního prostoru rozhodující vnější „světování“, která se uskutečňuje prostřednictvím překladu a zasvěcení.

Bourdieův pojem konsekrace či „posvěcení“ vnesl do studia světového literárního prostoru Casanova. Mezinárodně uznávaný spisovatel či kritik, světový nakladatel nebo světově proslulá cena posvěcují literární produkt z periferie, který se objevuje na světové scéně, tím, že do něj investují svůj kulturní kapitál (Casanova 2004, 126 – 146, 277). „Posvěcení“ otevírá dveře do světové literatury. Na rozdíl od původního náboženského významu tohoto pojmu není „posvěcení“ v literatuře „věčné“. Naopak vyžaduje neustálé posilování, dokud se umělecké dílo nezařadí do „transhistorického“ hyperkanonu.

Příkladem je Handkeho konsekrace korutanského spisovatele Florjana Lipuše (nar. 1937). Lipuš, příslušník slovinské národnostní menšiny v Rakousku, vydal svůj první román *Zmote dijaka Tjaže* ve Slovinsku v roce 1972. Název odkazuje na rakouského modernistu Musila, jehož první román *Die Verwirrungen des Zöglings Törleß* (1906) je vyprávěním psychologicky laděného příběhu o sexualitě, homoerotice, dominanci, deviantním chování a citově-reflexivní ambivalenci dospívajících z bohatých rodin, žáků rakousko-uherské internátní školy.⁵

Prostřednictvím narativní aluze na Musila se Lipuš zabývá antagonismem mezi dospívající sexualitou a represivitou totalitní instituce. V kontrastu k předloze si za hlavního hrdinu příběhu o dospívání v internátní škole vybírá mladého muže z nižší sociální vrstvy (chudé rolnictvo) a slovinské národnostní menšiny. Ve srovnání s homoerotickou transgresivitou Musilových postav je sexualita Lipušova mladíka v mezích „normálu“, ale pro své zaostalé prostředí neméně skandální. Lipuš zdůrazňuje konflikt mezi katolickou morálkou a vzpourou eroticky probuzeného adolescenta. Na rozdíl od Musilova fin de siècleovského realismu zasahuje Lipušovo vyprávění do oblasti modernistické satiry a groteskně fantastického, neboť Tjaž se proti svému okolí bouří magickou schopností podobnou Grassovu věčnému dítěti Oskarovi v *Plechovém bubínku* (orig. *Die Blechtrommel* 1959). V dětství se Tjaž bránil otcovým dotykům škrábáním. Později jeho škrábání nabývá fantastických rozměrů, když jím dekonstruuje materiální ikony symbolického násilí úzkoprsého katolického venkovského prostředí. Lipušovo psaní nahrazuje Musilovu psychologickou introspekci a esejistiku dlouhými rytmickými vlnami ritualizovaného básnicko-experimentálního jazyka, prokládaného dialektismy, archaismy a neologismy, nabitého sžíravou ironií a ostrou společenskou satirou. Pro svůj styl patří Lipuš k sémioticky nasyceným, místně specifickým textům, které se obtížně čtou a překládají.

Přesto se v roce 1979 pozdější nositel Nobelovy ceny Handke – několikanásobný klasik, enfant terrible a mediální hvězda současné německé literatury – začal učit slovinsky tím, že četl a překládal

⁵ Román Roberta Musila, který se rovněž narodil v Korutanech téměř šedesát let před Lipušem (1880), vyšel v překladu a s doprovodným textem Darka Dolinara v roce 1971, rok před vydáním Lipušova *Tjaže*, v prestižním souboru *Sto románů*.

Lipušov téměř neznámý román.⁶ Román vyšel celý v salcburském nakladatelství Residenz v roce 1981 pod názvem *Der Zögling Tjaž*.

Málo známý román spisovatele slovinské národnostní menšiny v Rakousku, která byla v 70. letech pod zvýšeným tlakem německých nacionalistických krajanů,⁷ se tak prostřednictvím Handkeho německého překladu *Der Zögling Tjaž* (vyšel v roce 1984 v nakladatelství Suhrkamp) dostal do širšího německého jazykového prostoru. Handke, který několikrát pobýval v Paříži, pomohl Lipušovi také k vydání francouzského překladu románu *L'éleve Tjaž* v nakladatelství Gallimard v roce 1987 (v prestižním souboru světové literatury *Du monde entier*). Po několika vydáních tohoto románu ve slovinštině a němčině vyšel italský překlad (2011) a anglický překlad (2013).

Handke si jako modernistický kritik jazykově-mentálních konvencí vydobyl na rozdíl od Lipuše, dosud uznávaného pouze ve Slovinsku, mezinárodní věhlas. Periferní Lipuš se však s centrálním Handkem nesetkal náhodou. Uprostřed své osobní krize se Handke pustil do zkoumání dějin vlastní perifernosti, aby se vzepřel tomu, co vnímal jako dominantní německo-rakouskou a měšťanskou mentalitu. Handke se narodil v roce 1942 v Korutanech, nedaleko od svého staršího krajana Lipuše, a z matčiny strany pocházel ze Slovinska. Se slovinštinou se setkal už v dětství a na svou matku stále znovu vzpomínal jako na inspirativní zdroj svých příběhů a snových nálad – od autobiografického románu *Wunschloses Unglück* z roku 1972 až po Nobelovu přednášku v roce 2019. Kromě toho Handke od románu *Die Wiederholung* (1986) až po hru *Immer noch Sturm* (2010) o slovinském partyzánském odboji proti nacistům věnil do svých děl prvky slovinštiny, aby se zabýval menšinovým rozměrem své identity. Přestože Handke Lipuše osobně neznal, když začal překládat jeho román, ukázalo se, že oba ovlivnil pobyt ve stejném internátu v Plešivci (Tanzenberg).

Ve své nobelovské přednášce Handke nostalgicky vzpomínal na slovinštinu, zapomenutou mateřštinu v moři němčiny, která byla jazykem jeho mezinárodního průlomu. Kromě slovinské toponomastiky citoval slovinskou modlitbu:

Nejstarší výkyvy a potěšení nepocházely z umění; to, co mě jako dítě zrušovalo a těšilo, byly slovinsko-slovanské zbožné litanie, které jsem slyšával pod románskými klenbami kostela nedaleko mé rodné Staré vsi. A ty monotónní a zároveň, ach, tak melodické výzvy směřující k nebi, mě i ve věku sedmdesáti sedmi let vzrušují a oživují. ... Několik z nich zde ocituji a záměrně je ponechám nepřeložené.

Mati	Stvarnikova	prosi	za	nas
Mati	Odrešenikova	prosi	za	nas
Sadež	modrosti	prosi	za	nas
Začetek	našega veselja	prosi	za	nas
Posoda	duhovna	prosi	za	nas
Zgodnja danica – prosi za nas. (Handke)				

Navzdory Handkeho pomoci, literárním a národním cenám (včetně nejvýznamnější rakouské), bohaté sekundární literatuře o něm v němčině a slovinštině a překladům do angličtiny, francouzštiny a italštiny je Lipušova konsekrace nedokončeným projektem. Jeho přeložená díla čekají

⁶ Ke genezi Handkeho překladu Lipuše srov. Handke (1981, <https://handkeonline.onb.ac.at/node/748> [20. 04. 2023]).

⁷ V letech 1970 – 1972 byli korutanští Slovinci vystaveni tzv. Ortstafelsturmu, agresivním útokům na dvoj-jazyčné německo-slovinské místní nápisy a veřejné nápisy.

na nová vydání a dotisky, na větší pozornost světových médií, na zájem zahraničních nakladatelů a akademické obce.

Globalizační konsekrace, třebaže nebylo u Lipuše završené, není jediným typem zasvěcení. Vysvětluje však, jak se outsider z periferie díky podpoře metropole prosadí jako autor světového bestselleru nebo sofistikovaného produktu pro mezinárodní elitu kosmopolitních gurmánů. Existují však postupy, jimiž se periferie etabluje v méně viditelném světě. Ostatní periferie světového literárního systému, stejně jako perifernější sektory mainstreamových literatur, mohou rozpoznat nadnárodní význam periferního literárního produktu. Podle Damroschovy definice tak autoři vstupují do světové literatury, aniž by je jako globální hvězdy objevila mainstreamová média a mezinárodně nejlivnější aktéři. Pro tyto postupy navrhuji zavést koncept kapilárního „světování“⁸.

Tomaž Šalamun (1941 – 2014) je příkladem konsekrace prostřednictvím kapilárního „světování“. Aniž by Šalamun, který strávil několik let mezi americkými básníky, byl nejprve otištěn ve velkém mezinárodním nakladatelství a propagován renomovanými kritiky ve světových médiích, dokázal zaujmout světově uznávané autory, jako jsou Bob Perelman a Charles Simic, a dokonce založit vlastní básnickou školu mezi mladými básníky v zahraničí. Po Šalamunově smrti v roce 2014 o něm a newyorských básnících příznačně napsal Andrew Epstein: „Šalamunova hravá, neuctivá a bujará poezie byla silně ovlivněna Frankem O’Harou, Johnem Ashberym, Tedem Berriganem a dalšími básníky newyorské školy. Jeho dílo je vlastně pozoruhodným příkladem [...] hlubokého vlivu, který měla estetika newyorské školy na východoevropskou poezii“ (Epstein 2014).

Navzdory oslavnému tónu se toto prohlášení řídí obvyklým směrem, který se připisuje vlivu, tedy od metropole k periférii. Pojem kapilárního „světování“, jako v případě Šalamuna, umožňuje identifikovat konsekraci, která není vnímána ani centrálními institucemi mezinárodního literárního establishmentu, ale která se přesto odehrává v menších veřejnostech, prostřednictvím networkingu, mezi znalci, kolegy spisovateli, přáteli a známými, dokonce i ve sféře soukromí. I zde může vliv nabýt opačného směru, než na jakém je založen světový literární systém: spisovatel z periferie umožňuje metropolitnímu autorovi, aby pod dojmem jeho díla měnil své psaní:

Pod vlivem O’Hary, Berrigana a newyorské školy se Šalamun stal (jak uvádí biografie *Poetry Foundation*) „jedním z nejvýznamnějších evropských básníků své generace a vůdcem východoevropské avantgardy“. Vydal více než 40 básnických sbírek ve slovinštině a angličtině a prokázal silný vliv na jednu či dvě generace amerických básníků, včetně Briana Henryho, Matthewa Rohrera, Joshuy Beckmana, Matthewa Zaprudera a mnoha dalších (Epstein 2014).

ZÁVĚR: ÚROVNĚ SVĚTOVÉ LITERATURY

Přestože úroveň světové literatury odpovídající ekonomickému světovému systému je nejlivnější, nepředstavuje celý fenomén. Rozsáhlé oblasti literatury jsou aktivní a dostává se jim uznání i mimo jejich mateřský jazyk a zemi původu, i když nejsou globalizovány prostřednictvím metropolitní konsekrace nebo začleněny do hyperkanonu. V podhoubí světového literárního systému tudíž existují další úrovně světové literatury, spojené s regiony, meziliterárními společenstvími nebo meziliterárními centrismy (řeceno Ďurišinovými termíny). V tomto případě texty kolují

⁸ Od dob Goetha jsou vazby mezi literaturami charakterizovány metaforou oběhu. Vedle tepen a žil tvoří cévní řečiště tenčí kapiláry. Bez nich by se krev, která vyživuje tkáň z tepen prostřednictvím tepen, nemohla vracet žilami do srdce. Metaforické přenesení tohoto slova do sféry světové literatury zdůrazňuje ty kanály pronikání textu do globálního prostoru, které jsou menší, perifernější, méně zatížené než centrální, kapitálem podporované mezinárodní kanály srovnatelné s tepnami a žilami.

po světě nikoli po dálnicích, ale po vedlejších cestách, ale mohou proniknout daleko za hranice mateřské literatury a vyvolat ve světě tvůrčí ohlas.

LITERATURA

- Apter, Emily. 2006. *The Translation Zone*. Princeton: Princeton University Press.
- Apter, Emily. 2013. *Against World Literature: On the Politics of Untranslatability*. New York: Verso.
- Brouillette, Sarah. 2016. World Literature and Market Dynamics. In: Hegesson, Stefan – Vermeule Piater (eds.): *Institutions of World Literature: Writing, Translation, Markets*. New York: Routledge, 93 – 106.
- Carravetta, Peter. 2012. The Canon(s) of World Literature. In: D'haen, Theo – Damrosch, David – Kadir, Djelal (eds.): *The Routledge Companion to World Literature*. New York: Routledge, 264 – 272.
- Casanova, Pascale. 2004. *The World Republic of Letters*. Cambridge: Harvard University Press.
- Casanova, Pascale. 2010. Consecration and Accumulation of Literary Capital. In: Baker, Mona (ed.): *Critical Readings in Translation Studies*. London: Routledge, 285 – 303.
- Damrosch, David. 2003. *What Is World Literature?* Princeton: Princeton University Press.
- Damrosch, David. 2006. World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age. In: Sasussy, Haun (ed.): *Comparative Literature in an Age of Globalization*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 43 – 53.
- Deckard, Sharae et al. 2015. *Combined and Uneven Development: Towards a New Theory of World-Literature*. Liverpool: Liverpool UP.
- Der Zögling Tjaž Entstehungskontext Handke. 1981. <https://handkeonline.onb.ac.at/node/1702> [20. 04. 2023].
- Đurišin, Dionýz. 1992. *Čo je svetová literatúra?* Bratislava: Obzor.
- Eckermann, Johann Peter. 1959. *Pogovori z Goethejem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Epstein, Andrew. 2014. *Tomaž Šalamun (1941 – 2014) and the New York School*. <https://newyorkschoolpoets.wordpress.com/2014/12/28/tomaz-salamun-1941-2014-and-the-new-york-school/> [20. 04. 2023].
- Goethe, Johann Wolfgang von. 1973. Some Passages Pertaining to the Concept of World Literature. In: Schulz, Hans-Joachim – Rhein, Philipp H. (eds.): *Comparative Literature: The Early Years. An Anthology of Essays*. Chapel Hill, N. C.: The University of North Carolina Press, 1 – 12.
- Goethe, Johann Wolfgang von. 1949. Appendix: The Twenty-One Passages from Goethe's Works, Diaries, Letters and Conversations in Which He Makes Use of the Expression World Literature. In: Strich, Fritz: *Goethe and World Literature*. London: Routledge and Kegan Paul Ltd, 349 – 351.
- Gupta, Suman. 2009. *Globalization and Literature*. Cambridge: Polity.
- Handke, Peter. 2019. *Nobel Lecture by Peter Handke. Nobel Laureate in Literature 2019*. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2019/handke/lecture/> [20. 04. 2023].
- Hayot, Eric. 2012. World Literature and Globalization. In: D'haen, Theo – Damrosch, David – Kadir, Djelal: *The Routledge Companion to World Literature*. New York: Routledge, 223 – 231.
- Heilbron, Johan. 2010. Towards a Sociology of Translation. In: Baker, Mona (ed.): *Critical Readings in Translation Studies*. London: Routledge, 304 – 316.
- Helgesson, Stefan. 2016. Introduction: World Literature in the Making. In: Hegesson, Stefan – Vermeule Piater (eds.): *Institutions of World Literature: Writing, Translation, Markets*. New York: Routledge, 1 – 20.

- Hellewell, Olivia. 2020. Creative Autonomy and Institutional Support in Contemporary Slovene Literature. In: Chitnis, Rajendra: *Translating the Literatures of Small European Nations*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Hitzke, Diana. 2018. Slavische Literaturen der Gegenwart als Weltliteratur – hybride Konstellationen. In: Finkelstein, Miriam – Hitzke, Diana (eds.): *Slavische Literaturen der Gegenwart als Weltliteratur – Hybride Konstellationen*. Innsbruck: Innsbruck University Press, 9 – 28.
- Kadir, Djelal. 2004. To World, to Globalize – Comparative Literature's Crossroads. In: *Comparative Literature Studies* 41/1, 1 – 9.
- Kirby, John T. 2012. The Great Books. In: D'haen, Theo – Damrosch, David – Kadir, Djelal: *The Routledge Companion to World Literature*. London: Routledge, 273 – 282.
- Lipuš, Florjan. 1981. *Der Zögling Tjaž: Roman*. Salzburg: Residenz.
- Lipuš, Florjan. 1972. *Zmote dijaka Tjaža: Roman*. Maribor: Obzorja.
- Marx, Karl – Friedrich Engels. 2009. *Komunistični manifest*. Ljubljana: Sanje.
- Messner, Elena. 2018. Übersetzungen als Beitrag zu einem transnationalen literarischen Feld? Bosnische, kroatische und serbische Gegenwartsprosa am deutschen Buchmarkt (1991 bis 2012). In: Hitzke, Diana – Finkelstein, Miriam: *Slavische Literaturen der Gegenwart als Weltliteratur – Hybride Konstellationen*. Innsbruck: Innsbruck University Press, 62 – 91.
- Moretti, Franco. 2011. *Grafi, zemljevidi, drevesa in drugi spisi o svetovni literaturi*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Musil, Robert. 1971. *Zablode Gojenca Törlessa*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Roig-Sanz, Diana – Meylaerts, Reine (eds.). 2018. *Literary Translation and Cultural Mediators in "Peripheral" Cultures: Customs Officers or Smugglers?* New York: Springer International Publishing.
- Sapiro, Gisèle. 2016. Strategies of Importation of Foreign Literature in France in the Twentieth Century: The Case of Gallimard, or the Making of an International Publisher. In: Hegesson, Stefan – Vermeule Piater (eds.): *Institutions of World Literature: Writing, Translation, Markets*. New York: Routledge, 143 – 159.
- Thomsen, Mads Rosendahl. 2008. *Mapping World Literature: International Canonization and Transnational Literatures*. New York: Continuum.
- Vermeulen, Pieter. 2016. On World Literary Reading: Literature, the Market, and the Antinomies of Mobility. In: Hegesson, Stefan – Vermeule Piater (eds.): *Institutions of World Literature: Writing, Translation, Markets*. New York: Routledge, 79 – 92.
- Vimr, Ondřej. 2020. Supply-Driven Translation: Compensating for Lack of Demand. In: Chitnis Rajendra (ed.): *Translating the Literatures of Small European Nations*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Wallerstein, Immanuel. 2004. *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham – London: Duke University Press.
- Zhang, Longxi. 2016. Canon and World Literature. In: *Journal of World Literature* 1/1, 119 – 127.

KONTAKT

prof. Dr. Marko Juvan
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU
Novi trg 2
1000 Ljubljana
Slovinsko
marko.juvan@zrc-sazu.si